

наче я в минулому році отримала Нобелівську премію...” [2, 73] – захоплено про щось розповідати жінці, яка не розуміється на темі розмови; „А вони сміялися їй в обличчя так, як сміються до по-вії, оцінюючи та розуміючи, що отримати від неї можна все без будь-яких надмірних зусиль” [5, 164] – про зневажливе ставлення до жінки тощо.

Мікроконцепт „Фізичні характеристики” представлено трьома ідіолектними порівняннями з різними концептуальними ознаками: „...я побіг до туалету, бо мене знудило. „Ти, наче вагітна Елька!” [4, 51] – про чоловіка, якого знудило; „Мої скроні палали так, наче хтось розрядив в них кольт” [4, 120] – про головний біль; „Донг ... пахне, як людина, яка любить і прагне кохання” [5, 12] – про запах людини.

Найбільшою кількістю ідіолектних порівнянь (18 конструкцій) репрезентовано мікроконцепт „Дії”: „Він торкається клавіш, наче стимулює еrogenні жіночі зони...” [3, 63] – про ніжний доторк чоловіка до клавіш; „Я пішов на кухню. Немов пацюк – на жахливі звуки, які незнайомий мені Еміль вичавлював із родинного склепу „R. Yours & Kallmann” [4, 25] – пересуватися за звуками мелодії та ін.

Отже, ми виокремили ідіолектні порівняння, що виражають концепт „чоловік”, та окреслили гендерну специфіку їх формування; визначили структуру концепту, охарактеризували її на рівні мікроконцептів і концептуальних аспектів.

Безперечно, порівняльні конструкції Л. Денисенко є виявом авторської майстерності й за-слуговують на увагу вчених. Варто, на нашу думку, звернути увагу й на ідіолектні порівняння інших сучасних українських письменників із позиції гендерної лінгвістики, у чому вбачаємо перспективу нашої подальшої роботи.

Список використаних джерел

1. Архангельська А. М. Маскулінізоване вираження *nomina feminina* та фемінізоване вираження *nomina masculina* у слов’янських мовах: взаємодія „свого” і „чужого” / А.М. Архангельська // Мовознавство. – 2007. – № 1. – С. 23-36.
2. Денисенко Л. 24:33:42 / Л. Денисенко. – К. : Нора-Друк, 2007. – 240 с.
3. Денисенко Л. Кавовий присмак кориці : роман / Л. Денисенко. – К. : Нора-Друк, 2007. – 256 с.
4. Денисенко Л. Сарабанда банди Сари : роман / Л. Денисенко. – К. : Нора-Друк, 2008. – 240 с.
5. Денисенко Л. Танці в масках 6 роман / Л. Денисенко. – К. : Нора-Друк, 2006. – 212 с.
6. Ильин Е. П. Пол и гендер / Е. П. Ильин. – СПб. : Питер, 2010. – 688 с.
7. Коттерел А. Мифология : энцикл. справ. / А. Коттерел ; пер. с англ. О.Г. Белошеев. – СПб. : ОАО „Иван Федоров”, 1999. – 256 с.
8. Пиз А. Почему мужчины врут, а женщины ревут / А. Пиз, Б. Пиз. – М. : Эксмо, 2008. – 416 с.
9. Ставицька Л. О. „Чоловік (мужчина)” у концептосфері української фразеології / Л.О. Ставицька // Мовознавство. – 2006. – № 2 – 3. – С. 118-129.
10. Сукаленко Т.М. Метафоричне вираження концепту жінка в українській мові : монографія / Т.М. Сукаленко. – К.: Ін-т укр. мови : Вид. дім Дмитра Бураго, 2010. – 240 с.

Summary. *The article highlights the circle of scientists who investigate the problem of simile and gender linguistics. The aim, object and as well as the actuality of job are mentioned. This article finds out and classifies idiolectic similes of the modern Ukrainian writer L. Denisenko which reflect the concept ‘man’. The gender aspect of simile build-up is described: the influence of gender stereotype on comparative construction formation.*

Key words: *concept, gender stereotype, idiolectic simile.*

УДК 811.111'42

О.В. Галайбіда

СИНТАКСИЧНІ ЗАСОБИ ЕКСПРЕСІВІЗАЦІЇ НАУКОВОГО ТЕКСТУ

Анотація. У статті акцентовано увагу на мовних особливостях експресивності наукового дискурсу, визначено її раціональний, а не емоційно-образний характер. Виявлено та проаналізовано особливості синтаксичної структури та синтаксичні засоби створення експресивності лінгвістичних статей видатного американського лінгвіста ХХ ст. Ч. Фрайза.

Ключові слова: *науковий текст, адресат, експресивність, експресивний синтаксис, виразність, модальність, повтор, інверсовані, парентезні, уточнювальні конструкції.*

Основна функція мови – комунікативна, передавання інформації від одного учасника мовленнєвого акту іншому. Але мова здійснює і прагматичну функцію, тобто функцію впливу на реципієнта. Процес передавання логічної інформації швидше досягає своєї мети, якщо він підсилений експресивною складовою. Експресивність зазвичай пов'язується з посиленням виразності, збільшенням впливової сили мовного знака. Експресивність – це цілеспрямований вплив на слухача з погляду виразальної сили висловлювання, виразності, його естетичної характеристики [3, 9]. Вона переважно асоціюється з художнім текстом, у якому здебільшого має емоційний, образний характер. Експресивність наукового тексту специфічна. Вона має раціональний характер і спрямована на увиразнення наукового мовлення. Адже дискурс наукового тексту також спрямований до адресата. Невід'ємною складовою його змісту є ілюкутивна сила переконливості, що спонукає читача/слухача сприймати зміст наукового тексту як вірогідний. Для досягнення цієї переконливості автори наукового тексту послуговуються різноманітними стилістичними засобами (лексичними і синтаксичними). Синтаксична експресивність є функціональною здатністю синтаксичних конструкцій посилювати та увиразнювати інформацію, що міститься у висловлюванні. Автори наукового тексту часто вдаються до засобів експресивного синтаксису з метою максимального впливу на реципієнта.

Метою нашої розвідки є виявлення синтаксичних засобів експресивізації лінгвістичного наукового тексту. Матеріалом дослідження обрано науковий доробок Чарльза Фрайза, відомого американського лінгвіста ХХ ст., одного із засновників структурної лінгвістики. Ч. Фрайза також вважають “батьком TEFL” (Teaching English as a Foreign Language), і саме тому його праці потрапили у коло нашого інтересу. Ч. Фрайз був випускником, а згодом професором Мічиганського університету. У 1941 році він заснував інститут англійської мови, у якому не тільки навчали іноземних студентів, але й розробляли навчально-методичні матеріали для вивчення англійської мови як іноземної, а також готували вчителів англійської мови. Учений постійно наголошував, що вивчення мови її носієм та іноземцем не є тотожним. З-поміж основних принципів навчання іноземним мовам Ч. Фрайз надавав пріоритет усному мовленню, яке обов'язково, на його думку, повинне передувати письмовому оволодінню мовою. Саме на цьому аспекті він акцентує увагу у статті “Про вивчення іноземної мови дорослими” [4]. Проведені нами спостереження засвідчили, що стилю Ч. Фрайза не властива “суха” академічність. Мова його наукових праць відзначена переконувальною модальністю, аргументацією думок та припущень. Активно слугують цій меті синтаксичні конструкції, які добирає автор, та лексичні інтенсифікатори того чи того твердження.

Хоча науковому тексту притаманна лінійність викладу, але потреба уточнення поданої інформації, внесення додаткового повідомлення до висловлення зумовлює активне функціонування парентезних конструкцій у текстах наукового регістру. Серед комунікативно-функціональних характеристик парентез варто зазначити їхню приналежність до одиниць експресивного синтаксису, на що, зокрема, вказує О.В. Александрова [1, 35]. Дослідниця розглядає експресивність наукового тексту з акцентом на наявність адресата і, відповідно, на потребу вченого не тільки пояснити читачеві/слухачеві об'єктивну істину, але й здійснити вплив на нього, переконати, викликати бажання сприймати інформацію зацікавлено.

Для чіткого структурування тексту Ч. Фрайз активно послуговується вставними конструкціями, які:

– вказують на послідовність наведених аргументів: *It is, first, the mastery of the sound system [...] It is, second, the mastery of the features of arrangement that constitute the structure of the language* [4, 52];

– засвідчують суперечливість наведених аргументів: *On the one hand, it is insisted that unless one begins a second language as a very young child he can never “master” it completely [...] On the other hand, one hears reports of men and women who, as adults, have learned to speak “perfectly” eight or ten different languages* [4, 51].

– забезпечують логічний зв'язок між частинами тексту: *The tests have assumed that unless one has had considerable experience in a particular subject field he will not know the typical vocabulary of the field. If, therefore, mastery of a language is taken to mean the ability to use or even to understand “all the words” of a language, then none of us can be said to have mastered his own native language* [4, 51]. *It is true, however, that whenever we think of language and language learning we usually think of mastering the vocabulary – of learning the “words”* [4, 51]. У наведених прикладах експресивність посилюється категоричним запереченням *none of us* та умовним способом із сполучником *whenever*.

Серед вставних слів є й емоційно забарвлені, які висловлюють жаль автора з приводу існуючої ситуації: *Unfortunately, however, their pronunciation was not English* [4, 53].

Відсутність зворотного зв'язку з отримувачем повідомлення також вимагає більшої повноти викладу [2, 336]. А це також зумовлює широке використання парентезних та уточнювальних

конструкцій, які доповнюють сказане: *A person has “learned” a foreign language when he has thus first, within a limited vocabulary mastered the sound system (that is, when he can understand the stream of speech and achieve the understandable production of it) and has, second, made the structural devices (that is, the basic arrangement of utterances) matters of automatic habit* [4, 52]. Окрім того, вставлені конструкції часто стають засобом зв'язку між частинами повідомлення, особливо, коли містять посилання на вже згадану інформацію: *Then, too, as has been insisted before, the “oral approach”... [4, 56]; In the statement just made, as in several that have already occurred in this chapter, the two complementary aspects of communication are recognized* [4, 57].

Ч. Фрайз активно послуговується конструкціями експресивного синтаксису, що засвідчує його велику зацікавленість у здійсненні впливу на читача, бажанні переконати його у правильності своїх суджень.

Засобами актуалізації повідомлення є паралельні конструкції. Науковці послуговуються ними менше, ніж письменники. Проте вони є активним стилістичним засобом у працях Ч. Фрайза. Повтор певної конструкції свідчить про бажання автора привернути особливу увагу до певного факту, збільшити емоційний вплив на читача: *The “accuracy” which is advocated here does not mean the so called “correctness” of the common handbooks – the spelling pronunciations often advocated here, the forms of words pronounced in isolation, the school-mastered structures that have no vogue outside the classroom. The accuracy here stressed refers to an accuracy based upon a realistic description of the actual language as used by native speakers in carrying on their affairs* [4, 53].

Особливого експресивного навантаження набувають паралельні структури з градаційними компонентами: *The more thoroughly educated he is, the more sensitive he is to fine discriminations in his own language, the harder it will be for him to reach a satisfying use of a foreign language* [4, 55].

Необхідно зазначити часте ускладнення повторюваних елементів уточнювальними конструкціями та однорідними членами. Автори наукового тексту використовують ряди однорідних членів, перелік певних реалій і фактів з метою розгортання та подання найповнішої інформації, акцентування цілої низки важливих деталей: *Accuracy of sound, of rhythm, of intonation, of structural forms, and of arrangement, within a limited range of expression, must come first and become automatic habit* [4, 53]. Окрім того, такі ланцюжки однорідних членів ритмізують науковий текст, що, безумовно, сприяє його експресивності та естетизації.

Надзвичайно дієвим засобом експресивного синтаксису є інверсія та емфатичні конструкції. Науковому тексту властивий прямиий порядок слів. Інверсовані конструкції у науковому тексті здебільшого виконують функцію логічного зв'язку з попереднім повідомленням: *The same thing is true concerning our mastery of the use of the devices which our language uses structurally – the fundamental matters of word order and the patterns of form. These we learn to use to learn automatically and they are not items of constant choice* [4, 52]. Проте, Ч. Фрайз, мові якого властива емоційність, досить часто послуговується інверсованими та емфатичними структурами, збільшуючи таким чином переконувальну силу своїх тверджень: *Practically never do two words (except possibly highly technical words) in different languages cover precisely the same areas of meaning* [4, 55]; *Only when one has such a thorough control of the fundamentals of a language that he can almost automatically produce utterances in accord with the usual patterns of the language is he ready to proceed to the process of reading* [4, 55]. Емфаза набуває ще більшої сили, коли обставина розриває групу підмета або присудка, набуваючи у такій позиції сильного акцентування, додаткової смислової та емоційної значимості: *Mastery then of the “words”, the vocabulary, the lexicon of even our native language is always limited, never complete* [4, 52]; *In that brief time the learning adult will not become a fluent speaker for all occasions but he can have laid a good accurate foundation upon which to build, and the extension of his control of content vocabulary will then come rapidly and with increasing ease* [4, 53].

Для збільшення експресивності твердження, науковець використовує підсилювальні та обмежувальні частки (*only, extremely, really, even, more than that*), які інтенсифікують переконувальну модальність.

Стиль письма Ч. Фрайза вказує на те, що він був авторитарною особистістю, переконаною у правильності своїх тверджень. Про це свідчить:

– повторювальне вживання модального дієслова *must*: *In learning English one must attempt to imitate exactly the forms, the structures, and the mode of utterances* [4, 54]; *The practice which the student contributes must be oral practice* [4, 55].

– відсутність вставних слів на вираження невпевненості, вагання (*perhaps, maybe*);

– винесення реми перед темою повідомлення: *To “master” a language it is not necessary to read it* [4, 55]; *To develop the implications of these assertions will be the function of the next four chapters* [4, 58].

– часте послуговування конструкціями категоричного заперечення: *No one, not even the editors of our dictionaries, can know all the “words” of our language* [4, 51] та категоричного ствердження: *It is fruitless to argue in the abstract concerning the relative merits of the various types of English*

[4, 53]. Хоча трапляється, що автор стає менш категоричним, якщо існують хоча б найменші варіанти протилежного розвитку подій. І цей факт свідчить про його об'єктивність: *One never seems to gain satisfactory control of language material by silent study and memorizing* [4, 55] (категоричність заперечної частки *never* пом'якшується дієсловом із семантикою припущення *seem*).

Мові Ч. Фрайза властиві саркастичні нотки, що на письмі знаходять відображення у графічному оформленні (взяття у лапки) термінів та понять, які викликають насмішку Ч. Фрайза через їхнє трактування іншими авторами у тих аспектах, які Ч. Фрайз вважає неприйнятними.

Отже, для синтаксису англійського наукового мовлення характерні риси, спільні для літературної мови, але вони цілеспрямовано організовані й функціонують інакше, ніж в інших стилях англійської мови, зокрема, художньому. Ступінь експресивності наукового тексту залежить і від галузі знань, і від особистості вченого.

Важливою рисою наукової мови є тяжіння до розгорнутих складних речень з розгалуженою системою уточнювальних зворотів, парентезних конструкцій, однорідних членів. За своєю прагматичною спрямованістю англійський науковий дискурс належить до інформативного та аргументативного типу дискурсу. Автори лінгвістичного наукового дискурсу, зокрема Ч. Фрайз, з метою здійснення більшого впливу на реципієнта активно послуговуються конструкціями експресивного синтаксису. Стиль письма Ч. Фрайза характеризується переконувальною модальністю. Його текстам притаманні великі за обсягом, поширені, ускладнені однорідними, уточнювальними та парентезними конструкціями речення. Часто розривається група підмета або присудка, і такі позиційні зміни посилюють смислову та емоційну значимість виділених компонентів.

Список використаних джерел

1. Александрова О.В. Проблемы экспрессивного синтаксиса / О.В. Александрова. – М.: Высш. школа. – 1984. – 212 с.
2. Арнольд И.В. Стилистика. Современный английский язык / И.В. Арнольд – М.: Флинта: Наука, 2004. – 384с.
3. Коржак З.З. Вираження експресивності номінативних речень: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 „Українська мова” / З.З. Коржак. – Івано-Франківськ, 2007. – 18 с.
4. Charles C. Fries. On learning a foreign language as an adult // Landmarks of American Language and Linguistics. – 1993. – Vol. 1. – P. 51- 60.

Summary. The article deals with the linguistic peculiarities of the expressiveness of scientific text. It stresses its rational, not emotional-imagery character. The author analyses peculiarities of the syntactic structure and syntactic devices which make the expressiveness of the linguistic articles of Charles Carpenter Fries, the prominent American linguist of the XXth century.

Key words: scientific text, addressee, expressiveness, expressive syntactic devices, modality, inversion, repetition, parenthetical constructions.

УДК 811.161.2'282.2(477.44)

І.В. Гороф'янюк

БОТАНІЧНА ЛЕКСИКА КРІЗЬ ПРИЗМУ АНТРОПОМЕТРИЧНОСТІ (НА МАТЕРІАЛІ ЦЕНТРАЛЬНОПОДІЛЬСЬКИХ ГОВІРОК). II

Стаття продовжує серію публікацій, присвячених аналізу назв рослин центрально-подільських говірок крізь призму антропометричності як одного з основних виявів людського чинника в мові. Докладно проаналізовано семантико-словотворчу модель номінативної транспозиції «назва частини організму людини → флорономен».

Ключові слова: антропометричність, соматична лексика, назви рослин, центрально-подільські говірки.

Для сучасної антропологічної парадигми характерне вивчення мовних явищ та їх функціонування у зв'язку із виявами людського чинника в мові. Попри це феномен антропометричності у флорономінації не став предметом вивчення мовознавців¹. Мета нашої розвідки – продовжити дослідження механізму реалізації принципу антропометричності в ботанічній лексиці. Задля цього ми виділили 4 семантико-словотвірні моделі флорономінації, які формують феномен антропометричності, та простежуємо їхнє лінгвальне наповнення на фактичному матеріалі – 5252 номінатив-

© І.В. Гороф'янюк